

Cobden: de apostel van de vrijhandel

A.R. Leen

Universiteit van Leiden.
Met dank aan W. Leijnsma voor commentaar
a.r.leen@law.leidenuniv.nl

Invoering van markteconomie hangt vaak niet op puur economische maar op psychologische en ethische argumenten. Cobden toont aan hoe hier mee om te gaan.

Inleiding

Een apostel was hij zeker. Hij was een van de eersten en – in het midden van de 19^e eeuw, zeker in Engeland – een van de voornaamsten, die de nieuwe leer van de vrijhandel in de praktijk wist te brengen. Maar hoe overtuig je mensen. Het *laissez faire* mag empirisch en theoretisch waar zijn, maar als je ethisch en psychologisch niet of nauwelijks overtuigt, blijf je nergens. Toen niet en nu niet. Daar ligt Cobdens grote verdienste. De juistheid van zijn leer toonde hij aan in zijn strijd voor de afschaffing van de graanwetten.

Cobden (1804-1865): leven en werken

Een gelukkige jeugd heeft Richard Cobden niet. Zijn vader moet zijn boerderij verkopen en zijn kinderen onder familieleden verdelen. Richard komt op een kostschool terecht, die hij later, naar een boek van Dickens, omschrijft als Dotheboys Hall ‘in de werkelijkheid’. Zijn karakter lijdt er niet onder. Hij is zijn hele leven ‘een van die mannen om wie altijd een sfeer van levendigheid en gezellige vrolijkheid hangt’ (McGilchrist, 1865, p. 194). Na een periode als boekhouder en handelsreiziger begint hij in Manchester met vrienden een bedrijf in katoenen stoffen. Met een innovatieve marketingtechniek overtuigt hij de wereld. Niet door, zoals gebruikelijk was, vele designs in kleine hoeveelheden op de markt te brengen en af te wachten welke lukken en vervolgens daarvan de productie te vergroten, maar door naar eigen inzicht in grote aantallen een beperkt aantal designs te produceren en de niet lopende te exporteren (op. cit, pp. 6-7). Hij bereist deze wereld graag met reizen naar Europa, inclusief Rusland, Egypte en de Verenigde Staten.

Maar al gauw wordt al zijn tijd in beslag genomen door zijn levenswerk: het verkondigen van het evangelie van de vrijhandel. In Engeland heerst grote armoede. De prijs van brood is hoog. De hoge prijzen worden vooral veroorzaakt door de *Corn Laws*: protectionistische tarieven beschermen de grootgrondbezitters tegen goedkope graanimport. Volgens Cobden stijgt daardoor de prijs van brood met 40 procent. Het gevolg is



Richard Cobden¹

dat een arbeider 20 procent van zijn inkomen aan ‘broodbelasting’ betaalt en de landadel daarentegen slechts 0,2 procent. Dat terwijl de belasting op landerijen in 150 jaar gelijk is gebleven. Het aandeel van de landbelastingen in de rijksinkomsten is daardoor gedaald van bijna 100 procent naar nog geen 4 procent (op. cit, p. 63 en 75).

Na zijn overwinning in 1846 met betrekking tot de afschaffing van de graanwetten zet hij zich in voor vrijhandel op andere terreinen en – vooral – voor de wereldvrede. Immers als goederen, mensen en kapitaal vrijelijk kunnen stromen, worden handelsconflicten geen (gewapende) politieke conflicten. Landen die economisch met elkaar samenwerken, hebben bij oorlog immers iets te verliezen. De wereld moet worden ‘gestuurd’ door vrijhandel en niet door een gepolitiseerde economie (op. cit, p. 125).

Cobden heeft ondanks een herhaaldelijk aanbod nooit een ministerspost aanvaard. Zoals het een waar apostel betaamt, berustte zijn invloed op zijn door enthousiasme gevoede argumenten.

Cobdens argumenten en werkwijze

Adam Smith, met zijn leer van de absolute kostenvoordelen tussen landen, was Cobdens grote voorbeeld (Cobden, 1867, p. 26). Van J.S. Mill moest hij niet veel hebben. Diens uitspraak dat bij jonge industrieën protectie geoorloofd is, deed hem op zijn sterfbed nog verzuchten dat daarmee zo veel kwaad was aangericht dat alle goede dingen van Mill daarbij in het niet vielen (Irwin, 1996, p. 128). Het economische argument

dat Cobden zelf het meest gebruikte, was gebaseerd op een zich versterkende welvaartsgroei.

1. Opheffing van de graanwetten is goed voor producenten. Het vergroot de markt voor goederen waarmee ingevoerd koren moet worden betaald: iedere importeur zet een exporteur aan het werk.
2. De arbeiders hebben voordeel door lagere voedselprijzen en een grotere vraag naar arbeid met als gevolg hogere lonen.
3. Vrijhandel brengt mensen en overheden bij elkaar en verhindert internationale conflicten (Read, 1967, p. 32).

Hoe ging Cobden te werk? ‘Doe het ene en doe het goed,’ was zijn stelregel. De onmiddellijke en volledige afschaffing van de

¹ Bron: Globalisation Institute, Londen

graanwetten was zijn doel (Cobden, 1870). Daarom verzette hij zich er tegen zijn strijd met andere strijdpunten, zoals het algemeen kiesrecht, te verenigen. Om het aantal stemgerechtigden te vergroten benutte hij liever een bestaande mogelijkheid. Men kon al landeigenaar en daarmee stemgerechtigd worden als men een *forty-shilling freehold* bezat: een stukje land dat bijna een ieder zich kon veroorloven. ‘De beste investering in je toekomst’, zo propageerde hij. Ook diende de strijd nationaal gevoerd te worden. Samen met zijn alter ego John Bright richtte hij in 1838 een landelijke *Anti-Corn-Law League* op. In 1841 werd hij gekozen in het Parlement om ook daar zijn stem te laten horen.

Maar dan nog: ‘Hoe overtuig je?’ Met het morele, ja, zo stelde hij, zelfs religieuze argument: zijn succesvolste strategie. Aan van honger creperende mensen goedkoop voedsel te onthouden, valt niet te rechtvaardigen. *‘Mits op dezelfde wijze verkondigd als de strijd tegen de slavernij zal het niet te weerstaan blijken. Want wat is het verschil als men een mens steelt en dwingt te werken of dat men hem de vrucht van zijn arbeid onthoudt door hem te dwingen in een winkel, en wel de duurste ter wereld, te kopen’* (McGilchrist, p. 29 en 66).

De hongersnood in Ierland in de jaren veertig gaf de doorslag. Zelfs de conservatieve partij, steunend op de landadel, ging (ten dele) om. In 1846 werden de graanwetten herroepen.

Werking in Nederland

Het afschaffen van de graanwetten was het startsignaal voor zeventig jaar wereldwijde vrijhandel. Engeland schafte haar aloude navigatiewetten af die ten doel hadden ‘de Hollanders de vleugels te knotten’. In Nederland toonden vooral de liberale minister van financiën Van Bosse en zijn beleidsambtenaar De Clercq (Van der Mandele, 1933, pp. 84-85) zich voorstander van afschaffing van beschermende scheepvaartwetten. In deze wetten was geregeld wie tegen welk tarief handel op Nederland en zijn koloniën mocht bedrijven en bedoelde wetten bevatten een verbod tot nationalisatie van in het buitenland gebouwde schepen (Wahl, 1901). Maar men geloofde niet langer dat verboden en geboden van de overheid welvaart konden scheppen. Cobden stelde dat niet langer de vernietiging maar de ontwikkeling van de welvaart van andere landen de noodzakelijke voorwaarde is voor eigen bloei (De Clercq, p. 130). Of Nederland door die navigatiewetten wel zo beknut is geweest, werd overigens door de Engelsen betwijfeld. Immers, doordat de eigen scheepvaart zich op Engeland richtte, bleef de rest van Europa voor Nederland over. Ook de monopoliewinsten waren minder groot dan verwacht; het monopolie maakte de scheepvaart minder kostenbewust. Vaak, zo concludeerden het Engelse parlement en De Clercq, is het eerste slachtoffer van bescherming de beschermde sector zelf (op. cit, pp. 74-82), zoals de graanwetten voor Cobden ook voor lethargie hadden gezorgd. ‘Wat doet boeren voortzwoegen als hun grootvaders? Wie maakt dat zij hun handen op de rug leggen en omzien naar beschermende wetten in plaats van te steunen op eigen bekwaamheden, die naar behoren aangewend, de Engelse landbouwer gelijk zouden maken aan – misschien zelfs verheffen boven – iedere andere ter wereld? Wij zijn Engelsen, wat Amerika of Duitsland kan, dat kunnen wij ook’ (McGilchrist, 1865, pp. 106-107).

De discussie aldaar vormde het argument ook hier in 1850 de bescherming te beëindigen. Het primaat kwam te liggen bij de ondernemer die niet langer slachtoffer van zijn omgeving was (De Clercq, 1850, p. 134). Het is toch van de gekke

dat wij als zeevarend land niet op eigen benen kunnen staan. Verbeteringen in arbeidstechnieken en ontdekkingen zijn de ware kracht en sterkte van een land. Vooraf zijn de voordelen van afschaffing vaak niet te bepalen, noch door parlementsleden noch door de meest ervaren handelaar, ‘En toch, nieuwe handelswegen zijn geopend, nieuwe voordelen zijn behaald,’ stelde de Engelse minister-president Peel in navolging van Cobden in het parlement (op. cit, p. 105).

Het resultaat van Cobdens werk

Wat is het effect geweest van het opheffen van de graanwetten? De prijzen gingen maar nauwelijks naar beneden. Maar stelde Cobden: ‘Anders zouden ze beslist zijn gestegen; laten we dankbaar zijn voor waaraan we zijn ontsnapt’ (Read, 1976, p. 66). De werking is vooral psychologisch geweest. Zij gaven de werker en zakenman het idee dat de overheid er niet slechts is voor de landadel. Niet de één beschermen ten koste van allen maar niemand tegen niemand. Daarnaast stimuleerde de afschaffing het geloof in eigen kunnen. Zonder protectie red je het ook; je doet ontdekkingen waar je nu nog geen notie van hebt, zoals een en ander ook na het afschaffen van de scheepvaartwetten in Nederland is gebleken.

Maar bovenal blijkt dat van de *Manchester school*, vaak gelijk gesteld met een barbaars *laissez faire*, in ieder geval één grondlegger op morele gronden de voorkeur aan vrijhandel gaf. Een feitelijke discussie werkt niet. Daaromtrent werd in Engeland tijdens het debat over de navigatiewetten opgemerkt: ‘We hebben gehoord over een nuchtere kapitein te Riga, over één die dronken was te Kroonstad en over een halfdronken kapitein te Buenos Aires’ (De Clercq, 1850, p. 91). Wat overtuigde was de immoraliteit van onnodige armoede. Cobden begreep en wist de morele waarheid achter de theorie van de vrijhandel effectief te propageren. *‘Ik geloof dat de economische winst het geringste voordeel zal zijn van het succes van vrijhandel. Op termijn zie ik daarin een principe dat op onze morele wereld zal werken gelijk de zwaartekracht mensen samenbindt, vijandschap op basis van ras, geloof en taal opzijzet, en ons verenigt in een band van eeuwige vrede’* (1870: jan 15, 1846). ■

Auke Leen

Literatuur

- Cobden, R ([1867], 1903) *The Political Writings of Richard Cobden*, London: Fischer Unwin, www.econlib.org/library/YPDBooks/Cobden.
- Cobden, R ([1870], 1908) *Speeches on Questions of Public Policy by Richard Cobden, M.P.*, London: Fischer Unwin, www.econlib.org/library/YPDBooks/Cobden.
- De Clercq, G (1850) *De Hervorming der Engelse Scheepvaart-Wetten*, Amsterdam: Van Kampen.
- Irwin, D. A (1996) *Against the Tide, An intellectual history of free trade*, Princeton: Princeton University Press.
- McGilchrist, J (1865) [vertaling uit het Engels door Mackay, E.C.] *Het leven van Richard Cobden. Den Apostel van Vrijen Handel*. Amsterdam: Schadd.
- Read, D (1976) *Cobden and Bright. A Victorian Political Partnership*, London: Edward Arnold.
- Van der Mandele, K.E (1933) *Het Liberalisme in Nederland*, Arnhem: Van Loghum Slaterus.
- Wahl, K (1901) *Die niederländische Handelspolitik in der zweiten Hälfte des neunzehnten Jahrhunderts*, Heidelberg: Hörning & Berkenbush.